

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

МО "Курумканский район"

МБОУ "Барагханская СОШ"

РАССМОТРЕНО

Руководитель МО учителей
начальных классов

С.И.Аюшиева
Протокол №1 от «31»
августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО

Замдиректора по учебной
части

Е.М.Раднаева
Приказ №76 от «31»
августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор школы

Т.О.Ербанов
Приказ №1 от «31» августа
2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Бурятская литература»

3 класс

Барагхан 2023

Тайлбари бэшэг

Хэлэн болбол арадай хүгжэлтын нэгэ хуби болоно. Түрэл хэлээс шудалжа, эрдэм мэдэсээ үргэдхэхын тула һурагшад ямар шалтагаанаар хэлээ мэдэхэб, хэлэнэй удха ямар байхаб гэжэ тодорхой мэдэрэлдэ абтаха ёһотой. Харин зүбөөр хэлэжэ һурахын тулада үхибүүд юун тухай хэлэхээс, ямар үгэнүүдые хэрэглэн, хөөрэлдөө үнгэргэхэб гэжэ мэдэхэ шухал.

Литературна уншалгын шухала зорилго хадаа үхибүүдые уран үгэдэ, уран зохоолдо дуратай, тэрэниие уншаха дүй дүршэлтэй болгон хүмүүжүүлхэ, үхибүүд бага наһандаа түрэлхи хэлэнэйнгээ баялигтай, илангаяа уран үгын удха шанартай танилсажа, бээ даагаад уран зохоолнуудыг саг үргэлжэ уншаха дадалтай болохо ёһотой

3-дэхи классай программа соо түрэл хайхан Буряад нютаг, тэрэнэй баялиг, табан хушуу мал, тэрэнэй олзо хэшэг, буряад арадай ёһо заншал, түрэл гарал ба гал гуламта, арадай хайндэр –сагаалган, үхибүүдэй нааданууд, бээ зүбөөр абажа ябалга, сээрлэхэ ёһо гурим тухай уран зохоолнууд гол һуури эзэлхэ болоно.

Эхэ байгааһаа хүндэлхэ ба гамнаха гурим, ёһо, нютагай зэрлиг амитад, шубууд ба тэдэнэй ажамидалар, буряад арадай ёһо заншалууд сэсэн һургаал заабаринууд, арад зоной хайндэрнүүд, Буддын шажанай түүхэнээ, «арбан сагаан буян» ба «арбан хара нүгэл» тухай статьянууд, рассказауд, онтохонууд, шулэгүүд, дуунууд оруулагдахаар хараалагдана.

Үхибүүдтэ зорюулан бэшэдэг буряад болон бэшэшье арадуудай уран зохоолшодой зохоолнуудтай танилсаха.

Тиэхэдэ арадай аман зохоолһоо онтохонууд, үльгэрнүүд, оньһон ба жороо үгэнүүд, таабаринууд, программада олоор оруулагдаха болоно.

Гурбадахи классай һурагшад ойлгон уншаха зуураа текстынгээ ябаса, тогтолго аянгыень зүбөөр хэрэглэхэ дадалтай болохо. Һурагшад абяагүйгөөр ба шангаар уншаһан тухайгаа багшын табиһан асуудалнуудта гуйсэд дүүрэн харюу үгэжэ шадаха.

Туд класста һурагшадай уншалгын эрилтэ улам дээшээ болохо ёһотой. Уншаһан текстынгээ удхыень ойлгон , нэгэ жэгдээр, уран гоёор , үгэнүүдые бүхэлээрнь уншаха шадабаритай болоһон байха (жэлэй һүүлдэ 60-70 үгэ минута соо).

Логическа сохилто ба мэдүүлэлнүүдэй хоорондох зогсолто баримталан уншалга.уншаһан текстынгээ удхы аянгатайгаар харуулжа шадаха.

Рассказ соохи үйлын һубарил оложо шадаха. Уншаһан текстые өөрынгөө аргаар хубинуудта хубаажа шадаха.

Уншаһан текстынгээ удхы, илангаяа басниин удхы ойлгоод, тобшохоноор, хэлэжэ үгэхэ. Үйлэдэгшэ нюурнуудыг, байгаали, үйлэ харуулһан үгэнүүдые, мэдүүлэлнүүдые текст сооһоо өөрөө оложо шадаха.

Уран зохиолой жанруудай зарим онсо илгаануудай практическа танилсалга: онтохон соохи жэгтэй, гайхамшагтай юумэнууд тухай, басни сохи нюурнууд ондоо удхатайгаар хэлэһэн басниин удха узуур тухай, шулэгүүдэй онсо илгаа (ритм, аллитерации, рифмэ) тухай хурагшад уншаһанаа хубинуудта хубааж, өөһэдөө тусэб табяад, текстээ тобшоор түүбэрилэн хөөрөжэ шадаха дадалтай болохо.

Уншалгын хэшээлэй ехэнхи сагынь текст уншалгада, тэрээн дээрэ хүдэлэлгэдэ зорюулагдаха. Уншалгын урда тээ хэгдэхэ хөөрэлдөөн хадаа хэшээл соо уншагдаха материалай удхатай нягта холбоотой байха ёһотой.

Уншалгын хэшээлдэ үхибүүдэй хараһан, мэдэхэ юумэнууд хэрэглэгдэжэ, тэрэниие үргэдхэхын тула багша хадаа байгаагийн үзэгдэлнүүдые, олониитын ажабайдалые, хүн зоной ажал хүдэлмэриие саг уүргэлжэ ажаглаха хүдэлмэри ябуулжа байха зэргэтэй.

Уншалга ба хэлэлгэ хугжөөлгэ.

Буряад арадай аман зохёолһоо онтохонууд, үльгэрнүүд, оньһон үгэнүүд, таабаринууд. Элдэб арадуудай онтохонууд.

Түрэл хайхан тоонто нютаг, табан хушуу мал, тэдэнэй олзо хэшэг, түрэл гарал, гал гуламта, арадай ёһо заншал, арад зоной хургаал ба хайндэрнууд, нааданууд. Үхибүүдэй хайхан хэрэгүүд тухай расказууд, оньһон үгэнүүд, таабаринууд.

3-дэхи классай хурагшад текст дээрэ хүдэлхэдөө, хэлэлгэ хугжөөлгөөр иимэнүүд шадабари ба дүршэлтэй болохо ёһотой болоһон байха:

Түрүүшын классуудта оложо абахан уншалгын дүршэлые улам хайжаруулха, ямаршые текстын аянга баримталан, зүбөөр, уран гоёор, түргөөр, алдуугүйгөөр уншадаг болохо;

Гэртээ бээ даагаад уран зохёолнуудые уншаха дүршэлтэй боложо шадаха;

Уншаһан зохёолойногөө нэрыень, авторыень, гол геройнуудыень тусхай дэбтэр дээрэ бэшэжэ хураха.

Текстын хубинуудай удхын холбоо ба хойно хойнохоо болоһон үйлые өөрөө оложо шадаха. Уншаһан текстдээ түсэб табижа шадаха.

Үйлэдэгшэ нюурнууд тухай һанамжяа текст соогоо оложо, тэдэнэй хэрэг ябадалые сэгнэжэ шадаха;

Уншаһан юумэнэйнгээ гол удхые өөрынгөө үгөөр хөөрэхэ, текст соохи үгэнүүдэй онсо илгаае ойлгожо абаад, хэлэлгэ соогоо хэрэглэхэ шадабаритай болохо.

Уншаһан материалаингаа гол удхые өөрөө хэлэжэ, текст соохи үгэнүүдэй онсо удхыень ойлгожо шадаха;

Үйлэдбэрилэгшэ нюурнуудые, байгааһие тодорхойлон, зураглан харуулан, үгэнүүд ба мэдүүлэлнүүдые текст соогоо олохо дуршэлтэй болоһон байха.

Хэшээлдээ «**Литературна уншалга**» Үндэһэн буряад хургуулийн 3-дохи класста уншаха ном баригдана. Авторнууд: Содномов С.Ц., Жамбалова Д.П., Дулмаева Б.-Х. О. 3-дохи класс.- Улаан – Үдэ, «Бэлиг» хэблэл, 2012 он; Буряад Республикын Хуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство баталһан.

«Литературна уншалга» гэхэн номой удха

Гурбадахи класста үзэгдэхэ хуралсалай «Турэлхи хэлэн» номууд соо оруулагдаһан уран зохёолнууд, аман зохёолнууд бага наһанай хурагшадай хүгжэлтын психологическа онсо өөрэ зүйлнүүд, тэдэнэй оршон байдалые эзэмдэн ойлгохо эрмэлзэл, ухаан бодолой, мэдэрэлэй хүгжэлтэ хараада абтаһан байха.

Уншаха номой гол дотоо удхань дээдэ хэмжээнэй элдэб жанрай уран зохёолнууд болоно. Тэдэнэй авторнууд гэбэл: буряад литературы классигууд Х.Намсараев, Б.Абидуев, Б.Базарон, Ж.Тумунов, Н.Дамдинов, Ж.Балданжабон, Ч.Цыдендамбаев, Ц.Номтоев, мунөө усын буряад литературы уран зохиолшод М.Чойбонов, А. Доноев, Г.Дашабылов, Г.Чимитов, Г.Бадмаева, Ц.Дондогой, Э.Манзаров, Э.Дугаров, Ж.Юбухаев, г.м. болоно.

Хурагшадай жэнхэни буряад хэлээ үзэхэ эрмэлзэл, һонирхол эдэбхижүүлхэ, тэдэнэй ухаан бодол хугжөөхэ зорилтойгоор гурбадахи классай «Турэлхи хэлэн» номууд соо буряад арадай аман зохёолой абдарһаа онтохонууд, таабаринууд, онһон үгэнүүд, үрээлнүүд оруулагдаһан байна, гэхэтэй хамта хуралсалайнгаа методическэ хусэд суглуулбариин гол шэглэл баримталжа гурбадахи классай хурагшад Россиин болон гадаада зүүн зүгэй арадуудай онтохонуудтай танилсана.

Хуралсалай методическа хусэд суглуулбариин дотоо удхань янза буриин зохёолнууд болоно. Турэлхи һайхан хэлэн, түрэл Буряад орон, Эхэ байгааһи, байгааһия гамнаха, энэрхы дулаанаар хандаха тухай шулэгүүд, расказууд оруулагданхай.

Хуралсалай жэл соо 70 час үгтэнэ. Неделидэ - 2 час.

1-дэхи четверть – 16 час

2-дохи четверть – 16 час

3-дахи четверть – 20 час.

4- дэхи четверть - 18 час.

Литературна уншалгаар ба уншалгаар 1-4-дэхи классуудай хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ

Уншалгын дадал сэгнэлгэ

1-дэхи класста уншалгын дадал хадаа «Үзэглэл» ба «Уншаха ном» соохи текст хурагшадай хэр зэргэ уншадаг болоһые ажаглалга дээрһээ сэгнэгдэхэ ёһотой. Текст дээрэ хүдэлхэ шадабари хараадаа абан, класс бүридэ программын эрилтын үндэһөөр табигдаһан хэмжээ баримталан, хурагшадай уншалгын дүршэл сэгнэхэ.

«5» сэгнэлтэ хэрбээ:

а) 1-дэхи классай хурагшын үгэнүүдые бүхэлээр (3-4 үгэнүүдые -үенүүдээр), хэлгэн, хазагайруулангүй, үзэг гээнгүйгөөр, удаан аялгануудые зүбөөр, запятой, точкын һүүлдэ зогсолто зүбөөр хэрэглэн уншахадань;

б) 2-4-дэхи классуудта удхын сохилто баримталан, сэгнэлтын тэмдэг зүбөөр илган уншахадань; уншаһан текстын гол удха зүбөөр ойлгоод, хэлэжэ,

хөөрөжэ шадаа хаань;

в) 3-4-дэхи классудай хурагшадта уншаһан текст хубинуудта хубаажэ шадаа хаань;

г) шүлэг сээжээр хэлэхэдээ, үгэнүүдээ зүбөөр, нэгэшье торонгүй, уран гоёор уншаһан байхадань табиха.

«4» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

а) уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань, сэгнэлтын тэмдэгэй хойно (точко, запятой, асууһан ба шангадхаһан) зогсолто хээгүй хаань;

б) сээжээр уншахадаа, үгэнүүдтэ 2-3 алдуу гаргаа хаань гү, али сэгнэлтын тэмдэг хоолойгоороо илгаагүй хаань, уншаһан текстынгээ удха зүбөөр ойлгобошье, тэрэнээ тодо бэшээр найруулан хөөрөө хаань;

в) уншаһанаа хөөрөжэ үгэхэдөө, зарим нэгэ ушарта торолсожо, багшын туһаламжаар заһажэ хэлэһэн байхадань табиха.

«3» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

а) уншахадаа, үгэ хазагайруулжа гү, али үгэ ба үенуудые хэлгүүлжэ, орхижо, 4-5 алдуу гаргаа хаань, эли тодоор уншаагүй хаань;

б) уншаһан текстынгээ гол удха багшын туһаламжаар хэлэжэ шадаа хаань;

в) сээжээр уншахадаа, текст гүйсэд мэдэхэгүй, сэгнэлтын тэмдэгүүдтэ зогсолто хээгүй хаань;

г) хэлэлгэ соогоо алдуу гаргахдаа (үгэ буруу хэрэглэхэ, мэдүүлэл дутуу, үсөөн үгэтэй г.м.), уншаһан текстынгээ удаа дараа алдаашье хаа, найруулан хэлэжэ шададаг байхадань табиха.

«2» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын:

а) үгэ бүхэниие таһалдангыар, сэгнэлтын тэмдэгтэ зогсолто хэнгүй уншахада, 6-наа үлүү алдуу гаргахадань;

б) сээжээр уншаха текстынгээ ехэнхи хубиие мэдэхэгүйдэ, абяан ба үзэгүүдые хазагайруулжа, 6-наа үлүү алдуу гаргахадань;

в) уншаһан текстынгээ гол удха хэлэжэ шадаагүй хаань;

г) текстын удхын удаа дараа найруулан хэлэжэ шададаггүй, хэлэлгэдээ олон алдуу гаргадаг байхадань табиха.

Нуралсалай жэлдэ уншалгаар һурагшадай дадал саг үргэлжэ шалгагдажа байха ёһотой (четверть бүхэнэй һүүл багаар). 1-4-дэхи клаасуудта һурагшадай уншаагүй тусхай текст ондоо ном сооһоо абтаха, һурагша бүхэнэй дүршэл шалгахын тула нэгэ текст хэрэглэхэ.

Нэгэ минута соо уншаһан үгэнүүдэй тоо хараадаа абажэ, сэгнэлтэ иигээжэ табиха:

Класс	Сэгнэлтэ болон уншаха текстын үгын тоо			
	«5»	«4»	«3»	«2»
1	30-һаа дээшээ	15 - 20	15 доошоо	-
2	40-һөө дээшээ	30 - 40	25 - 30	25 - һаа доошоо
3	60-һаа дээшээ	50 - 60	35 - 50	35 - һаа доошоо
4	70-һаа дээшээ	60 - 70	45 - 60	45 - һаа доошоо

3 классай литературна уншалгаар календарна-тематическа түсэб

№	Название тем урока	Кол-во часов	Дата проведения		Домашнее задание
			План	Факт	
1 четверть (16 ч.)					
1	Мэндэ амар,хургуули! (2 ч) А. Доноев «Һуралсалай Һайндэр»	1 ч	01.09.		Уран гоёор уншаха
2	Г. Чимитов «Һайн даа, хургуулимнай!	1 ч	05.09		Уншаад, асуудалнуудта харюусаха
3	Амар сайн, буряад хэлэн! (4 ч) Ш-Х. Базарсадаева «Түрэлхи хэлэм»	1 ч	09.09		Уншаха
4	Д-Н. Халхаров «Түрэл буряад хэлэмни»	1 ч	12.09		
5	Д. Ошоров «Актриса болохоб».	1 ч	16.09		Уншаад, хөөрэхэ
6	Э. Дугаров «Түрэл буряад хэлэмни»	1 ч	19.09		
7	Хэшэгээр баян намар (4 ч) Г. Дашабылов «Намар»	1 ч	23.09		Уран гоёор уншаха
8	Ц-Д. Хамаев «Намар». Д. Мадасон	1 ч	26.09		Уншаад, хөөрэхэ
9	Э. Дугаров «Адха орооһон»	1 ч	30.09		Уншаад, хөөрэхэ
10	Б. Санжин «Намарай шарай»	1 ч	03.10		Уншаад, хөөрэхэ
11	Түрэхэн минии тоонто (6 ч) Ц. Номтоев «Тоонто нютаг»	1 ч	07.10		Уншаад, хөөрэхэ
12	Ц-Д. Дондокова «Эхэ орон». Ж. Тумунов	1ч	10.10		Уншаад, хөөрэхэ
13	Ц-Б. Бадмаев «Улаан-Үдэ»	1 ч	14.10		
14	В. Цыренов «Минии нютаг»	1 ч	17.10		
15	«Манай эхэ орон»	1 ч	21.10		
16	Шалгалтын ажал	1 ч	24.10		
17	Хүн болохо багаһаа (7 ч) А. Жамбалон «Эдир залуу үетэндэ»	1 ч	07.11		
18	Ж. Балданжабон «Хэн зэмэтэйб?» Э.Дугаров	1 ч	11.11		
19	Ц-Б. Бадмаев «Догдогой зүүдэн»	1 ч	14.11		

20	Ц. – Б. Бадмаев «Шулуутайн Будамшуу»	1ч	18.11		
21	Д. Цырендашиев «Алтан хараасгай»	1 ч	21.11		Уншаад, хөөрэхэ
22	Б – Б. Намсарайн «Дэбтэрэй гомдол»	1 ч	25.11		
23	Ж. Зимин «Хоёр»	1 ч	28.11		
24	Үбгэн буурал үбэлнай 6 ч) Н. Дамдинов «Добо дээрэхээ».	1 ч	02.12		
25	Ц-Д.Хамаев «Үбэл»	1 ч	04.12		
26	Б. Санжин «Буга нара».Г. Чимитов «Үбэлэй үдэр»	1 ч	09.12		Уншаад, асуудалнуу дта харюусаха
27	«Н. Намсарайн «Бэгсэргэ». Ц-Д. Дондокова «Би мэдэнэб»	1 ч	12.12		Уншаад, хөөрэхэ
28	Д. Мадасон «Хадхууртайхан хасуури»	1 ч	16.12		Уншаад, хөөрэхэ
29	Г. Бадмаева «Балмын баабай»	1 ч	23.12		
30	Арадай аман зохёол (16) Арадай онтохонууд.	1 ч	26.12		5 таабари hanaха
31	«Шоно, бар, хоёр»	1 ч	30.12		
32	«Тэнэг шоно»	1 ч	09.01		5 оньhon үгэ hanaха
33	«Тэнэг шоно»	1 ч	13.01		
34	Шалгалтын ажал	1 ч	16.01		
35	«Хуурша хүбүүн»	1 ч	20.01		
36	«Хуурша хүбүүн»	1 ч	23.01		
37	«Одхон хүбүүн»	1 ч	27.01		Уран гоёор уншаха
38	«Одхон хүбүүн»	1 ч	30.01		
39	«Ерэнтэй сэсэн Далантай тэнэг хоёр»	1 ч	03.02		Уншаад, асуудалнуу дта харюусаха
40	«Эгэшэ Алёнушка ба дүү Иванушка»	1 ч	06.02		
41	«Эгэшэ Алёнушка ба дүү Иванушка»	1 ч	10.02		
42	«Үнэгэн юундэ улаан бэ?»	1 ч	13.02		Уншаад, хөөрэхэ

43	«Тахья харсага хоёр»	1 ч	17.02		
44	Таабаринууд.	1ч	20.02		
45	Онъһон үгэнүүд.	1 ч	24.02		
46	Сагаалган – буряад арадай заншалта һайндэр (3 ч) «Сагаалган тухай»	1 ч	27.02		
47	Ш. Нимбуев «Угтамжын дуун».	1 ч	02.03		
48	«Табан хушуун малай зүһэ».	1 ч	05.03		Уншаад, асуудалнуу дта харюусаха
49	Айлшан хабар (3 ч) Ц-Д. Хамаев «Хабар». «Хабарай саг»	1 ч	09.03		Уншаад, хөөрэхэ
50	Б. Санжин «Амитад хабараа яаж угтанаб?»	1 ч	12.03		Уран гоёор уншаха
51	Ц-Д.Дондокова «Би мэдэнэб...». Г. Чимитов	1 ч	16.03		Уншаад, хөөрэхэ
52	Уран зохёолшод үхибүүдтэ (10 ч) Х.Намсараев «Жэргэмэлэй дуун»	1 ч	19.03		
53	Б. Абидуев «Шаалай Шаанай хоёр».	1 ч	02.04		Уншаад, асуудалнуу дта харюусаха
54	Б. Абидуев «Шаалай Шаанай хоёр».	1 ч	06.04		Уран гоёор уншаха
55	Б. Абидуев «Шаалай Шаанай хоёр».	1 ч	09.04		
56	Ж. Зимин «Хайшан гээд космонавт болохо юм?»	1 ч	13.04		
57	Ц – Д. Дондокова «Хаан хуша»	1 ч	16.04		
58	Э. Дугаров «Жэргэмэл»	1 ч	20.04		
59	Шалгалтын ажал	1 ч	23.04		
60	Ш. Нимбуев «Эбтэй хаа, хүсэтэй» (басни)	1 ч	27.04		
61	Ц. Номтоев «Ногоон кружка»	1 ч	30.04		
62	Сэсэгтэ зун (7 ч) Ц-Д. Хамаев «Зун».	1 ч	04.05		
63	Б. Санжин «Далайн захада»	1 ч	07.05		Уншаад, хөөрэхэ
64	Б. Санжин «Далайн захада»	1 ч	11.05		Уншаад, хөөрэхэ
65	Д. Улзытуев «Бороохон»	1 ч	14.05		Уншаад, хөөрэхэ
66	«Уһанай гомдол». Шалгалтын ажал	1 ч	18.05		Уншаад, хөөрэхэ

67	Б. Бальжинимаев «Лагерьята»	1 ч	21.05		Уншаад, асуудалнуу дга харюусаха
68	С. Дамбаева «Сэсэг»	1 ч	25.05		